

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנתם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

שמות

(חלק טז — שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

שמות ג

אבל „ויגדל משה“ בפסוק דידן היינו גידול המביא לאפשרויות ד, ויך את המצריי – בזמן מאוחר בהרבה אף לאחר ששהה זמן ממושך אצל בת פרעה – וא”כ מהו הקושי בכפל הענין ד, ויגדל?”

ב. בפירוש רש”י זה גופא צריך להבין:

(א) דרך רש”י בפירושו היא (כמו שנתבאר פעמים רבות) שלא להקדים תחילה את הקושי בפסוק ואח”כ לתרצו, אלא לבאר לאלתר את הפסוק ובדרך ממילא תיושב השאלה שבפסוק – ואם כן מפני מה כאן פתח רש”י בשאלה, והלא כבר כתיב ויגדל הילד?”

(ב) מה ענין הלשון „(הראשון) לקומה“ לכאן? מעת שנגמל הילד מיניקה, הריהו מתפתח באבריו החיצונים, גדל במשקל ובמדה, ומתפתחים אצלו חוש הדיבור, השכל וכיו”ב – ומהי ההדגשה, מבין כל הדברים הללו, דגידול „בקומה“ דוקא?”

א. על הפסוק „ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא גו’ ויך את המצרי גו’“ פירש רש”י „ויגדל משה – והלא כבר כתיב ויגדל הילד אמר רבי יהודה רבני אלעאי² הראשון לקומה והשני לגדולה, שמינהו פרעה על ביתו“.

ובפשטות הוקשה לרש”י – כמו שהקשו גם במדרש³ – מה שחזר כאן הכתוב וכפל „ויגדל משה“, אחר שכבר נאמר לעיל (אודות משה) „ויגדל הילד“; ועל זה תירץ רש”י „אמר רבי יהודה כו’ הראשון לקומה והשני לגדולה כו’“.

אבל לכאורה פירוש זה אינו מובן כלל:

הפסוק הקודם „ויגדל הילד וגו’“ בא תכף לאחר (ובמהמשך אל) „ותקח האשה הילד ותניקהו“, אשר מזה מובן, בפשטות, שפירושו „ויגדל“ בערך הזמן ד, ותניקהו“ (עד כ”ד חודש⁴), והיינו, שלאחר זמן זה „ויגדל הילד“⁵ (ולא נצרך עוד ליניקה ולכן –) ותביאהו לבת פרעה“.

(1) פרשתנו ב, יא.

(2) כ”ה בדפוס ראשון וברש”י כתי” ודפוס שני „ב”ר אלעזר“, ובכמה דפוסים „בר”א“. ובמדרש שבהערה הבאה איתא „רבי יהודה“ סתם.

(3) תנחומא באבער וארא יז. ועד”ז ביל”ש פרשתנו (רמז קסו בסופו). משלי רמז תתקס. וראה לקמן הערה 7. 26.

(4) ראה פרש”י וירא כא, ת.

(5) ראה רמב”ן ע”פ שמו”ר פ”א, כו. ומפרשי המדרש שם.

(6) ראה רמב”ן שם. שמו”ר שם, כז. יפ”ת ומפרשי המדרש שם. תנחומא פרשתנו ת.
(7) לכאורה י”ל שכוונת רש”י היא [ע”ד מ”ש בשמו”ר (שם, כו) „כ”ד חודש הניקתהו ואתה אומר ויגדל הילד אלא שהי גדל שלא כדרך כל הארץ“ (וראה יפ”ת הנ”ל), והיינו] שבמשך זמן היניקה ה” הגידול בקומה שלא ע”ד הרגיל. ולכאורה כן הוא פירוש הפשוט בתנחומא ויל”ש [המקור לרש”י זה, כנ”ל] בהערה 3, שמאמר זה „מה כתיב ויגדל שני פעמים למעלה בקומה כו’“

ה) כמדובר כמה פעמים, דרכו של רש"י להביא את שם בעל המאמר כדי ליישב בזה (או להמתיק) קושיא המתעוררת אצל תלמיד ממולח – וצריך להבין: מה מתורץ כאן ע"י הבאת שם בעל המאמר, רבי יהודה רבבי אלעאי?"

ג. לכאורה ה"י אפשר לומר, שכוונת רש"י להדגיש כאן, אשר "ויגדל" בפסוק דידן אינו מהסוג ד, "ויגדל" שלפניו – גידול בזמן, היינו שהוסיף עוד (הרבה) שנים – כי קשה לומר שיאמר הכתוב, "ויגדל" סתם כשכוונתו להוסיף של זמן מסויים (מבלי לפרש¹² מהו משך הזמן¹³) – אלא גדלות בחשיבות, "לגדולה כו"י."

אבל זה אינו מספיק, ומכמה טעמים:

צריך ביאור, כי לפ"י הול"ל, "ויגדל האי"ש (עדמ"ש ביצחק תולדות כו, יג – הובא לקמן בפנים).

12 גם בלימוד ע"ד המדרש מצינו כמה דיעות בן כמה שנה ה"י אז – שמור"ש שם, כו. ויש"נ פ"ה ב. (ראה רמב"ן פרשתנו שם, כג. בחיי שם, יד). ועוד.

13 ברמב"ן ע"ה פ, וראחרי כן גדל ויהי לאיש דעת, אבל בפש"מ מהתיבות, "ויגדל משה" לבד לכאורה לא היינו יודעים זה, והול"ל "ויגדל הנער" וכיו"ב שמדגיש שגדל מהמצב (דעת) דנער* וכמ"ש בתולדות (כה, כז) "ויגדלו הנערים", ראה פרש"י שם, כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה". ולהעיר מורא (כא, כ): ויהי אלקים את הנער ויגדל, וכבר ה"י בן טז שנה לכה"פ, שהרי "י"ד שנה ה"י גדול ישמעאל מיצחק" (רש"י תולדות כה, ט) ושילוח ישמעאל והגר ה"י אחרי "ויגדל יצחק ויגמל" (וירא שם, ח ואילך).

"ויגדל" מתכוין – שהרי נאמר בכתוב שלפנ"ו. ובדפוס שני דרש"י ליתא תיבת, היל"ד.* ולהעיר מוישב לח, יא, "ע"ד יגדל שלה בני", שם יד "גדל שלה", והמדובר שם בננוע לנישואין.

ג) מנין ההכרח, בפשוטו של מקרא (מפסוק זה*) שתוכן גדלותו וחשיבותו של משה ה"י בזה ש, מינהו פרעה על ביתו? ובפרט קשה, דמהמשך הפסוק "ויצא אל אחיו" משמע שהיתה זו גדלות בשייכות ל, "אחיו", לבני ישראל (וכדברי המדרש⁹)?

ד) מאחר שתמיהת רש"י היא מצד הכפל ד, "ויגדל"¹⁰ – מדוע העתיק מן הפסוק גם את תיבת, "ויגדל" משה¹¹?

הוא בהמשך למאמר רבי יהודה, כל הננים אינו גדילין שהוא אומר ויגדל אלא שה"י בן ה' שנים ונמצא כבן י"א" (וראה לקמן הערה 26, 30). אבל מכיון שרש"י אינו מזכיר כלל שגדל שלא ע"ד הרגיל (כבמדרשים הנ"ל), דוחק לומר שפירוש הנ"ל מובן מעצמו מתיבת "לקומה" שבפרש"י*. וראה רע"ב בפרש"י.

8 אין לומר שזהו מפני שאומר (ב, יד) מי שמך . . עלינו – כי אין זה שייך לבית פרעה, כ"א לעבודת הלבנים (פרש"י שם) בפיתום ורעמסט. 9 תנחומא וראו ויל"ש פרשתנו שם: מה היתה גדולתו שיצא אל אחיו.

10 וביל"ש שם: "מה אמר ויגדל שני פעמים". ובתנחומא וראו שם: מה כתיב ויגדל משה שני פעמים. וראה בהערות שם מכת"י.

11 אבל יש לומר, שרש"י מעתיק תיבת "משה" כי ע"פ פירושו ש, הראשון לקומה והשני לגדולה יומתק השינוי*: ב, "ויגדל" הראשון נאמר "הילד" (כי המדובר בגידול כפשוטו – בגיל וכו'), וב, "ויגדל" השני נאמר, "משה" (כי מדובר ע"ד גדולה בחשיבות). [ומתורץ ג"כ מה שמביא בפירושו מהכתוב לפנ"ו גם תיבת, "ויגדל" הילד** – ולא כתב בקיצור כבמדרשים (שבהערה הקודמת), "ויגדל שני פעמים"]. אבל

* להעיר מפרש"י בראשית (ד, כד): שה"י איש בקומה וילד בשנים.

* אף שבלאה"כ מובן השינוי, כי בהכתוב שלפנ"ו מוכרח לומר, "ויגדל הילד" כי עניין לא נאמר, ותקרא שמו משה, ומשא"כ כאן קוראו בשמו. ** כי פשוט שאינו בשביל לציין לאיזה

דלעיל¹⁹ – קרוב לזמן של „ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה ויהי לה לבן“.

ולכן²⁰ לכאורה אי אפשר לנקוט שפירוש „ויגדל משה“ הוא גדולה בחשיבות, שהרי אין מקום לומר ש„בימים ההם“ ד„ויגדל הילד“ (לאחר ימי סיום זמן היניקה) הנה „ויגדל משה“ – לגדולה!²¹

ולכן פירש רש"י „הראשון לקומה והשני לגדולה“ (ועיקר) החידוש בזה אינו בנוגע ל„ויגדל“ דפסוק דידן („והשני לגדולה“), אלא ש„ויגדל“ בפסוק שלפניו הוא „לקומה“, והיינו, ש„ויגדל הילד“ אינו מכוון לגידול שלאחר זמן היניקה, כפי שנראה בהשקפה ראשונה, אלא „לקומה“ – גדילת וצמיחת הילד להיות גדול „בקומה“ כפשוטו, שזמנה הוא משך שנים לאחר הזמן ד„ויגמל“.

[ואין לתמוה על זה שעדיין נקרא „ילד“, שהרי כבר מצינו לעיל שאמר ראובן „הילד איננו“²², „אל תחטאו

23

(א) מפני מה כתב רש"י „והלא כבר כתיב ויגדל הילד“ – בשעה שנא לפרש (לא את הכפל ד„ויגדל“, אלא) את הפשט ד„ויגדל (משה)“ בפסוק דידן?

(ב) הביאור על „ויגדל (הילד)“ הא' – דהיינו „לקומה“ – מיותר הוא; והי' לרש"י רק לבאר את החידוש ב„ויגדל (משה)“ השני דפסוק דידן, שזהו „לגדולה, שמינהו פרעה על ביתו“?

(ג) זה שה„ויגדל“ ה' הוא בנוגע לחשיבות וגדלות („לגדולה“) היינו יכולים להבין גם ללא פירוש רש"י, ע"ד ב' הפעמים „ויגדל“ האמורות לעיל בנוגע ליצחק – „ויגדל הילד ויגמל“¹⁴, „ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד“¹⁵ – אשר „ויגדל“ הראשון הוא בזמן, עד אשר „ויגמל“, ואילו „ויגדל“ ה' הוא במובן של גדלות בנכסים (וכיו"ב), כהמשך הכתוב „ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבודה רבה“¹⁶ – „שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך“¹⁷.

וכן הוא גם בעניינו, בנוגע למשה, כנ"ל.

ד. והביאור בכל זה:

בפסוק נאמר „ויהי בימים ההם“¹⁸ ויגדל משה, וכיון שהדברים אמורים מיד לאחר הפסוק „ויגדל הילד גו“, מובן ש„ויגדל משה“ הי' „בימים ההם“

(14) וירא כא, ת.

(15) תולדות כו, יג.

(16) שם, יד.

(17) פרש"י שם, יג.

(18) ולא „בימים הרבים ההם“ ככפרשתנו

לקמן ב, כג.

(19) ראה רמב"ן עה"פ שם.

(20) ומצד זה מושלל בפשטות הפי' שויגדל משה הוא גידול כפשוטו, שאינו מתאים כלל ל„בימים ההם“ בזמן שנגמל.

(21) באם מפרשים „ויגדל משה“ – גדלות בדעת (כהרמב"ן עה"פ), אפ"ל שבוה מודיע הכתוב ש„בימים ההם“ – בהיותו בגיל רך בסמוך לסוף זמן היניקה – כבר הי' גדול בדעת, וכמו שמצינו ברכבה שבהיותה בת ג' (כפרש"י תולדות כה, כ) כבר היתה גדולה בדעת*, שהרי אליעזר דקדק במעשי' ועוד (ח"ש כד, יד ואילך) – אבל כבר נתבאר (בהערה 13) דאז הול' „ויגדל הנער“ וכיו"ב.

(22) וישב לו, ל.

(* וראה גם לקמן הערה 36.

גדול בקומה (משך שנים לאחר זמן היניקה, כנ"ל)?

והביאור הרי הוא בפשטות ממש:

כיון שהאם, יוכבד, קיבלה כבר לידי את ילדה, משה, לא החזירה אותו לבת פרעה תיכף לאחר זמן היניקה, אלא בודאי השתדלה להחזיק בו אצלה זמן רב ככל הניתן (לאחר זמן היניקה) ע"י הסברות ונימוקים שונים המתקבלים על הלב (מאחר שהילד כבר הורגל אלי' ונקשר אלי', לא טוב הדבר לנתקו²⁸ ולהוציאו מידה, וכיו"ב);

אבל כאשר נעשה כבר גדול בקומה, לא היתה ברירה בידה והוכרחה ליתנו לבת פרעה.

ו. אבל עדיין צריך להבין:

כיון שבת פרעה רצתה שמשה יהי אצלה, מובן, שיוכבד יכלה להחזיקו אצלה רק כל זמן שהטעם והאמתלא הנ"ל (אשר לטובת הילד חשוב שישאר אצל המינקת וכו' בהיותו קשור ומחובר אלי' בקשר חזק) וכיו"ב עדיין בתוקף, דהיינו עד היותו בן חמש ושש, ולכל היותר (בהשתדלות יתירה) עד לגיל י"א וי"ב שנה²⁹ – ואם כן, איך יתכן לומר שמיד לאחר זה, בגיל צעיר כל כך³⁰, הגיע משה לגדולה בחשיבות (והשני לגדולה)?

(28) ולהעיר מעירובין (פב, רע"ב) בשיעור תינוק הצריך לאמו. שו"ע אדה"ז או"ח סי' תרמ ס"ג. וש"נ. קו"א להל' ת"ת סק"א (קרוב לסופו). והבן חמש מרגיש זה בעצמו ויודע מזה. (29) ראה שמו"ר פ"ה, ב: בן יב שנה נתלש משה רבינו מבית אביו. וראה רמב"ן הנ"ל וכיפ"ת שם.

(30) ולפי התנחומא וארא הנ"ל משמע שהי' בן ה' שנים לגדולה (כנ"ל הערה 26). וי"ל שלכן

בילד²³ בדברו אודות יוסף אשר הי' אז בן י"ז שנים²⁴]

וכיון ש,הראשון לקומה", הרי מעתה מובן שבסמיכות לימן זה (בהיותו כבר גדול, "בקומה")²⁵ יכול גם להתקיים, "ויגדל משה" בגדולה בחשיבות (והשני לגדולה).

ובזה מובן גם מה שפירט רש"י את השאלה, "והלא כבר כתיב ויגדל הילד" – מאחר שעיקר החידוש בפירושו הוא, שמצד מה שנאמר כאן בשנית, "ויגדל משה"²⁶, מתחלף פירוש, "ויגדל הילד" בפסוק שלפניו²⁷.

ה. אבל לכאורה יש להקשות: מאחר שבת פרעה נתנה את הילד רק לצורך, "הניקהו לי", איך יתכן שהניחה לאמו להחזירו רק לאחר שנעשה כבר

(23) מקץ מב, כב.

(24) ובפ' וירא (כא, יד) "ואת הילד" והי' ישמעאל אז כבן טז שנה. וראה ויגש (מד, כ) "וילד זקונים קטן" על בנימין שהי' אז בערך ל' שנה.

(25) וי"ל שלכן מדייק רש"י וכותב, "הראשון לקומה והשני לגדולה" שמדגיש יותר דשייכים זל"ז, ולא כבתנחומא וארא (ויל"ש) שם "למעלה בקומה, למטה בגדולה".

(26) ע"פ הנ"ל י"ל שזוהי גם הכוונה בתנחומא וארא ויל"ש שם, "מה כתיב ויגדל שני פעמים" – מכיון שנאמר, "ויהי בימים ההם". ועי' מתוך, "למעלה בקומה למטה בגדולה", שהכתוב, "ויגדל הילד" הכוונה, "שהי' בן ה' שנים ונמצא כבן י"א" (כלשון המדרש לפנ"ז) – "בקומה"; והכתוב, "ויגדל משה" הכוונה, "שהי' בן ה' ונמצא כבן י"א" – בגדולה (ראה שם בתנחומא ויל"ש דדרשי הנ"ל (שהי' בן ה' כו"ו) על "ויגדל משה" בפסוק זה).

(27) ועפ"ז מובן מה שלא פירשו רש"י בכתוב שלפנ"ז ד, "ויגדל הילד" לקומה.

חביבותו של משה ונשיאת החן אצל בת פרעה (עד אשר „ויהי לה לבן“) פעלה אצל פרעה „שמינהו כו' על ביתו“³⁴.

וע"ד שמצינו אצל יוסף, שבגלל נשיאת חנו אצל פוטיפר מינהו על ביתו, מבלי הבט על היותו „נער עברי“ ו„עבד“³⁵.

ח. וכדי שיתיישב ויתקבל על הדעת בטוב יותר ענין זה, אשר בגלל נשיאת חן ינתן לאדם מינוי שלכאורה אינו ראוי לו³⁶ [ובפרט שהדוגמא הנ"ל

25

(34) קשה לומר שמצד החביבות ימנה אותו לגדולה בכלל (או בנוגע לבני אחיו – ע"ד מ"ש בתנחומא), כי הרי שריו וכו' יתבעו ממנו שממנה צעיר עליהם (או שיאמרו – דכל עצמו הוא בא לגזור גזירות על בני ולשעבד אותם, ועתה מעלה לגדולה אחד מבני – באם ת"ל שנתפרסם זה). משא"כ בבית עצמו דשם נשמע קולה דבת פרעה (ד„ויהי לה לבן“) שפרעה ימנהו על ביתו.

(35) ראה מקץ מא, יב. ופרש"י שם.

(36) אף שאפשר להיות ראוי לזה מצד דעת, כמו שמצינו דעת בגיל ג' שנה ברביקה (וכנ"ל הערה 21). או במרים שהייתה מילדת (פועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים כו'), ומספקות להילדים מים ומזון (פרשתנו א, טו. יז ובפרש"י), והייתה בגיל ה בערך* [ולהעיר ממנשה שהי' מליץ דיוסף (פרש"י מקץ מב, בג), ולא הי' יותר מגיל שבע]. אבל מינוי קטן לגדולה הוא לכאורה ענין של בזיון שרים אחרים. [ולהעיר מהגיסא בדפוס שני דרש"י „שמינהו פרעה שר על ביתו“. ובקה"ר פ"ט, יא: ויגדל משה ויצא אל אחיו מהו ויגדל שהייתה גדולתו להכניס ולהוציא].

וצע"ק מבצלאל שהי' בן יג שנה כשהי' ממונה על מלאכת המשכן („ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה גו' לחשוב מחשבות גו' נתתי אתו אהליאב גו' – תשא לא, ג ואילך) – סדר

(* ובגיל זה נראתה חכמתה – דעמרם חזר ולקח יוכבד בעצת בתו (פרש"י שם ב, א).

וזהו שהמשיך רש"י, שתוכן גדולה זו הוא ש„מינהו פרעה על ביתו“: אין זו חשיבות וגדולה כללית בעיני פרעה – מלוכה, אלא מינוי פרטי על עניני הבית של פרעה, וסוג זה של „גדולה“ (ומינוי) יצויר גם באדם צעיר ביותר בשנים (אם ישנה סיבה מיוחדת לכך), כמו שמצינו ביוסף, אשר בהיותו בן י"ז י"ח שנה כבר התמנה על בית פוטיפר³¹.

ז. ומהו הטעם שמינה פרעה את משה „על ביתו“ בגיל צעיר כל כך? – זאת רמז רש"י בהעתיקו מן הפסוק את תיבת „ויגדל“) משה“, ובזה תירץ שאלה נוספת בנוגע לתיבה זו:

לכאורה תיבת „משה“ בפסוק זה³² מיותרת היא, שהרי אף אילו נאמר רק „ויגדל“ היינו יודעים מן הפסוק הקודם דקאי על משה.

ולכן צריך לומר, שהטעם שפירט הכתוב כאן את השם „משה“ הוא לפי שהדגשה והוספה של שם (במקום שהדבר אינו מוכרח) מורה על ענין של חביבות וחשיבות^{32*}, ובפרט השם „משה“, המזכיר שבת פרעה „מן המים משיתיהו“ ו„גשתרבעה אמתה אמות הרבה“³³ וכו'.

וזהו „ויגדל משה“ – דהיינו „גדלות“ הבאה מצד חביבות: מצד

מסיים שם „מה היתה גדולתו (רק זה) שיצא אל אחיו“.

(31) וישב לט, ד.

(32) ראה משכיל לדוד כאן. יפ"ת הנ"ל.

(32*) ראה פרש"י ריש פרשתנו: מנאן בחייהו בשמותו כו' להודיע חבתו כו'. וראה לקו"ש ח"ו שיחה א' לפ' שמות ובס"ח שם (6' ואילך).

(33) פרשתנו ב, ה ובפרש"י שם.

אודות רבי יהודה³⁸ מסופר בגמרא³⁹, שהי' עני גדול, עד אשר לו ולאשתו הי' רק בגד אחד (ובשעה שגזר ר' שמעון בן גמליאל על תענית, לא הי' ביכולת רבי יהודה לבוא מהאי טעמא – מאחר שלא הי' לו בגד ללבוש).

ואעפ"כ מצינו⁴⁰, שהקיסר גידלו להיות, "ראש המדברים בכל מקום", עד אשר "מורינא דבי נשיאה הוה"⁴¹ – "מינהו קיסר ראש על בית נשיא"⁴².

והיינו, שאף שמצד מצבו בחיצוניות⁴³ ותנאי חייו, הי' רבי יהודה בציור שאינו מתאים למינוי כראש בעיני המלכות, וכנ"ל שהי' עני ביותר אפילו ביחס לעניים אחרים – הנה מצד מעלתו ונשיאת חנו בעיני המלכות⁴³, בחר הקיסר בו דוקא לעשותו ראש המדברים ו"מינהו קיסר ראש על בית נשיא".

ועד"ז מובן בענינו: אע"פ שמשאש הי' צעיר עדיין ("נער"⁴⁴), הרי מצד מעלתו, בהיותו חביב כל כך על בת

מיוסף אינה דומה לנדון דידן: יוסף עכ"פ הי' בן י"ז⁴⁵ שנים, משא"כ משה שבפשוטות לא הי' גדול מבן י"א או י"ב, כנ"ל] – העתיק רש"י בפירושו את שם בעל המאמר, "רבי יהודה ברבי אלעאי"⁴⁶:

הדורות (ב"א תלו. תמח ד"ה דורות). ומוכרח גם ע"פ פשוטו של מקרא שלא הי' למעלה מגיל זה. ובכל אופן (גם את"ל שאי"ז דומה למינוי על צבור וכי"ב) צ"ע ממלכים (ב, יב, א. דהי"ב כד, א) "בן שבע שנים יהואש במלכו"; מלכים שם (כב, א) ודה"י שם (לד, א-ג) "בן שמונה שנה יאשי במלכו" (וראה פדר"א פ"ז "ל"ש מלכים א רמז רא בתחלתו) "וכי נער בן שמונה שנה מה הוא דעתו אלא כו"; וראה שבת נו, סע"ב. ס"ח סי' תרצ"ב ובנ"כ. נ"כ: שו"ע או"ח ס"ו סמג ושו"ע חו"מ ט"מ ט"ט * * * ס"ג. ועוד.

ובנוגע לשלמה: "בן י"ב שנה הי' שלמה במלכו" (סדר עולם רבה פ"ד. רש"י דה"א כב, ה. וראה סה"ד ב"א תתקכג).

אלא דשאני, שהנ"ל הם בני מלך ודבית דוד, ויהודיע השתתף בהנהלת המלוכה דיהואש (ראה מלכים שם קאפיטל יא. דה"י שם קאפיטל כג) ושלמה הוא החכם מכל אדם (מ"א ה, יא) ובוצין מקטפי' ידיע (ברכות מת, א) ומקודם הונטח לבת שבע (מלכים שם א, יג. יז. ל), וגם בנבואה (דה"א כב, ט"וד. וראה רד"ק למ"א שם, יג). ועוד.

37) ע"פ הנ"ל בהערה שלפנ"ז מובן שאין לומר שרש"י הביא את רבי יהודה ברבי אלעאי כי לשיטתו אזיל, דקטן שלא הביא ב' שערות תרומתו תרומה (תרומות פ"א, א) * וא"כ לכאורה נראה דיש לו דעת לכמה דברים, וא"כ ראוי גם למינוי, כי [נוסף ע"ז שלדעת הר"ש תרומות (ראה תויר"ט וראה משנה אחרונה) שם כל קטן קאמר ואפילו לא הגיע לחינוך, והיינו שאין צריך דעת כלל, הרי"ן] א) ע"ז אין צריך

* * בשו"ע אדה"ז חאו"ח ס"ו ס"ט סמג נדפס בטעות שנט.

* וראה גם מגילה (יט, ב במשנה) דס"ל דכשר לקרות את המגילה, וראה פרה פ"ה מ"ד (וראה תויר"ט שם).

להביא שם רבי יהודה ברבי אלעאי, שהרי יודעים זה מהמסופר בתורה גבי רבקה מרים וכו'. ב) העיקר כאן אינו מצד דעת אלא שזהו היפך הכבוד כבהערה שלפנ"ז.

38) דסתם ר' יהודא הוא ר"י בר אלעאי (פרש"י ביצה כו, א ד"ה ר' יהודה).

39) נדרים מט, סע"ב.

40) שבת לג, ב. וש"נ.

41) מנחות קד, רע"א.

42) תוד"ה מעשה שם קג, ב. אבל מסיים שם: בקונטרס פירוש משום דאירי בשיעורין. וראה פרש"י שם קד, רע"א.

43) להעיר ממש"נ לפנ"ז (מקץ מא, יד): ויחלף שמלותיו ויבוא אל פרעה.

* 43) בשבת שם שדיבר בשבח המלכות.

44) פרש"י פרשתנו ב, יד. בחיי שם.

במציאות, אלא שניהם מודים שהיה במשה ב' הענינים, נולד מהול ונהירו דשכינתא; ולא נחלקו אלא – מה ראתה (הדגישה) יוכבד.

מפני מה לדעת רבי חייא הפירוש הוא „דאתייליד מהול“ ואילו לרבי יוסי „נהירו דשכינתא דנהיר בי' חמאת“? – מבאר אאמו"ר בהערותיו על הזהר⁵⁰, שכל אחד מהם דורש לפי מדריגתו:

רבי חייא, שהוא בחינת יסוד, „דורש שנולד מהול שקאי על רזא דברית יסוד“, ורבי יוסי, בחינת מלכות, „דורש שנהירו דשכינתא נהיר בי“, שכינתא – בחינת מלכות.

[וסיום הענין בזהר – „ועל דא כי טוב הוא כתיב וכלא הוה“ – אינו מדברי רבי יוסי⁵¹, אלא סתמא דזהר מסיק שהיו בו ב' הענינים (כנ"ל), וכדלקמן].

י"ד. ההסברה באותיות פשוטות: בנוגע למעלות ומדריגות משה מצינו ב' ענינים: מעלתו ושלמותו בנוגע לעצמו, שהי' ה„נבחר מכל מין האדם“⁵², מרומם לגמרי מן העולם, וכל כולו דבוק ומיוחד באלקות⁵³. (ב) שלימותו בתור „רועה“, שהמשיך והשפיע את כל הענינים הגשמיים והרוחניים לבני ישראל, ועל ידם לכל העולם כולו. [ודבר זה קשור, בכלל, בתנועה של ירידה ממעמדו ומצבו הנעלה שלמעלה מהעולם].

פרעה, שהוציאנו מן המים „ויהי לה לבן“, קנה חשיבות בבית פרעה, עד אשר „מינהו פרעה על ביתו“.

ט. מיינה של תורה בפירוש רש"י זה:

כל הענינים שמצינו (אצל משה רבינו) בגשמיות באים ומשתלשלים מאותם הענינים כפי שהם ברוחניות, ובמיוחד אצל משה רבינו, שהי' למטה ממש כמו שהי' למעלה⁴⁵ – נשמה דאצילות.

וכן מוכן גם בעניננו, שבכ' עניני הגדולה הללו, „הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו“, באים לידי ביטוי ב' הענינים במדריגת משה ברוחניות.

ויובן זה בהקדם, דהנה על הפסוק⁴⁶ (בנוגע לידת משה) „ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא“ הובאה בזהר⁴⁷ מחלוקת בין רבי חייא ורבי יוסי, שרבי חייא אומר „דאתייליד מהול“⁴⁸, ואילו „רבי יוסי אומר נהירו דשכינתא דנהיר בי' חמאת דבשעתא דאתייליד אתמליא כל ביתא נהורא“⁴⁹ כו' ועל דא כי טוב הוא כתיב וכלא הוה“. ומבאר באור החמה, שמחלוקת רבי חייא ורבי יוסי אינה פלוגתא

45) ראה זח"ג (אד"ר) קלת, א. קפז, ב. תו"א עו, ג. אוה"ת פרשתנו ע' נט ואילך. וראה לקו"ת נצבים מט, ב.

46) פרשתנו ב, ב.

47) פרשתנו יא, ב.

48) בגמרא (סוטה יב, א) הוא דעת אחרים.

49) בגמרא שם „וחכ"א בשעה שנולד נתמלא

בית כולו אור“ (הובא בפרש"י פרשתנו עה"פ).

רבי יהודה אומר טובי' שמו. וראה חד"א ג שם: טוב י"ה.

50) לקוטי לוי יצחק הערות לזהר – ע' לג.

51) כ"ה בלקולוי"צ שם. ולפי' הרא"ג

באוה"ח שם הוא מדברי ר"י.

52) פיה"מ להרמב"ם פ' חלק היסוד השביעי.

53) ראה רמב"ם שם. ובפ' ז' מהלכות יסוה"ת

ה"ו.

ש„נהירו דנהיר בי' כו' אתמליא כל ביתא” – „נתמלא הבית כולו אורי”⁶⁰.

ואדרבה: כשם שלמעלה כח האיך-סוף, שמציאותו מעצמותו, מתגלה ובא לידי ביטוי בספירת המלכות דוקא – בהתהוות יש ודבר נפרד, עולמות בי”ע, ולא בספירות שלמעלה ממנה⁶¹ – עד”ז הוא גם למטה, שהמעלה והפשיטות האמיתית באה לידי ביטוי בהשפעה והמשכה לזולת דוקא⁶², דבר שבגילוי יש בו ירידה והשפלה ממדרגתו.

יא. וזהו שרמז רש”י בדבריו „אמר רבי יהודה ברבי אלעאי הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו” – מצד מדריגת רבי יהודה ברבי אלעאי מורגשת המעלה בב’ הענינים; הן בגילוי דשלימות עצמו – „לקומה”⁶³, והן בענין ההשפעה על

וב’ סוגי מעלות אלו היו בו בגילוי תיכף משנולד (וכדאיתא במדרש⁵⁴ על הפסוק „ומשה ה’ רועה” – „ה’ מתוקן לכך”), והם ב’ הענינים הנ”ל:

נולד מהול מורה על מעלתו ושלמותו לעצמו, ובאופן שלמעלה מהעולם⁵⁵, שזהו הענין דנולד מהול (שלא כסדר טבע העולם), היינו שבו מאירה בגלוי הנפש האלקית⁵⁶ כפי שהיא ללא הערלה וההעלם דהיצר הרע⁵⁷; ומה ש„נהירו דשכינתא דנהיר בי, כו’ אתמליא כל ביתא”, הרי זו מעלה ושלמות בהשפעתו והארתו לבני ישראל (ולעולם).

ולכן: מצד בחינת יסוד שמקומה באצילות⁵⁸, למעלה מנבראים, הרי גם למטה בעבודת ה’ עיקר המעלה הוא דביקות והתקשרות באלקות (שלימות עצמו), באופן של הפשטה ורוממות מהעולם – ולכן אומר רבי חייא, בחינת יסוד, שמעלת משה המודגשת בתורה, היא זה „דאתייליד מהול” – מעלת ושלמות משה לעצמו.

אבל מצד בחינת מלכות⁵⁹, המהוה נבראים ומשפיעה בעולמות בי”ע, הנה גם בעבודת ה’ כן הוא, שעיקר המעלה והשלמות הוא בהשפעה וירידה אל הזולת;

ולכן אומר רבי יוסי, בחינת מלכות, שמעלת משה היתה ניכרת בזה

(54) שמור פ”ב, ד.

(55) ראה אוה”ת שם ע’ ס.

(56) ראה שו”ע אדה”ז מהד”ב סי’ ד’ בסופו.

(57) שנקרא ערל – סוכה נב, א. וראה חדא”ג סוטה שם.

(58) ראה כ”ק אדמו”ר נ”ע תו”א ס”פ תרומה.

(59) ראה תו”א שם.

(60) וצ”ע מאוה”ת שם ע’ סא.

(61) אגה”ק ס”כ (קל, ב).

(62) להעיר מלקו”ש ח”ו ע’ 116 ואילך

דאמיתית פשיטות הנפש מתגלה דוקא בכח הדיבור לזולת.

(63) להעיר משבת צב, א דלמדין ממש ד„אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומוה*.” וע”פ הנ”ל דנהירו דשכינתא הו”ע הגילוי וההשפעה להזולת (וראה רמב”ם הלכות יסוה”ת פ”ט ה”ב. ולהעיר מפ”ז ה”ז הנביא אפשר שתהי’ כו’), י”ל דבענין הנבואה ישנם ב’ הענינים, שלימות דמציאותו הוא, דביקות לאלקות (ראה רמב”ם שם רפ”ז ובפ’ חלק שם), שלימות דגילוי אל הזולת. ולהעיר דבשמו”ר פ”א, כ איתא דעת ר”י ד„ותרא אותו כי טוב הוא” – „הגון

(* בנדרים לח, א ליתא בעל קומוה. וראה לקוטי לוי”צ אגרות ס”ע תא ואילך בהשינויים שבין מוס’ נדרים שבת ורמב”ם רפ”ז שם. וראה לקו”ש חכ”ג ע’ 82 ואילך.

מצד רבי יוסי – מלכות כפי שירדת
בבי"ע – ניכרת ומורגשת המעלה
בהשפעה ומלוכה על עם;

משא"כ רבי יהודה ברבי אלעאי
– שם הוי' בגלוי, מלכות כפי שהיא
באצילות – הנה מצד דרגתו זו ניכרים
ומורגשים ב' הענינים והמעלות: מחד
גיסא המלכות קשורה ומיוחדת עם
הספירות שלמעלה ממנה⁷⁰, ולאידך
היא שרש ומקור להתהוות העולמות,
לירידה והמשכה גם בנבראים נפרדים.

[בסגנון אחר: בספירת המלכות
ישנו ענין הביטול, ועד"ז במלך למטה,
שצריך להיות בתכלית הביטול, כיון
שכרע שוב אינו זוקף⁷¹, ולאידך –
ההתנשאות דמלך על העם].

ולכן רבי יהודה ברבי אלעאי מבטא
ומדגיש את ב' המעלות: הן שלימות
עצמו, היחוד והדביקות באלקות,
למעלה משייכות עם הזולת, „הראשון
לקומה“; והן השלימות בהשפעה
והתנשאות על הזולת, „השני לגדולה
שמינהו פרעה על ביתו“.

(משיחת ש"פ שמות תשל"ז)

70) וי"ל שלכן כתב רש"י גם „ברבי אלעאי“,
„שהוא מלשון העלאה“ (תורת לוי"צ ע' קצד)
להדגיש ענין העלאה ועלי' המלכות (ושייכותה)
לספירות שלמעלה ממנה).

ועפמ"ש בתורת לוי"צ שם, דר' אלעאי הוא
בחי' בינה – יומתק ביותר, כי „מה שאמר (בזהר)
שהובא לעיל בפנים) וכלא הוה, רומז על בינה
כו' והוא הב' בחי' דפירוש ר' יוסי ור' חייא“
(לקוטי לוי"צ לזהר הנ"ל).

71) ברכות לד, ב. וראה דרמ"צ מצות מינוי
מלך.

הזולת – „לגדולה שמינהו פרעה על
ביתו“⁶⁴.

והביאור בזה בפנימיות הענינים:

בענין החילוק בין רבי יהודה (ברבי
אלעאי) לרבי יוסי⁶⁵ – הנה שניהם
ענינם ומדריגתם ספירת המלכות: (רבי)
יוסי בגימטריא אלקים⁶⁶, ושם אלקים
קאי על מלכות, ו(רבי) יהודה הוא
מלשון הודאה וביטול, שזהו ענינה של
ספירת המלכות⁶⁷.

אבל ישנו חילוק ביניהם: רבי יוסי
ענינו ספירת המלכות כפי שירדת
לבי"ע, ורבי יהודה ענינו ספירת
המלכות כפי שהיא עדיין באצילות.
[וחילוק זה מרומז גם בשמותיהם: רבי
יוסי בגימטריא אלקים, היינו: (א) זהו
רק שם אלקים, ולא שם הוי'. (ב)
ובזה גופא – לא „אלקים“ כפי שהוא
בגילוי, אלא כפי שהוא ב„גימטריא“
(בהעלם והסתר)⁶⁸. משא"כ יהודה היא
תיבה שבה כתובות האותיות דשם
הוי' ובגילוי⁶⁹].

ומזה יוצא גם החילוק בענינו:

לנביאות. משא"כ בסוטה שם הוא דעת רבי
נחמי, וראה פי' מהר"ז ופ"ת שם.

64) „בית פרעה דא הוא סימניך לעילא, ביתא
דאתפרעו ואתגליין מני' כל נהורין וכל בוצינין
כל מה דהוה סתים מתמן אתגלי“ (זח"א ר"י, א).

65) ראה המשך וככה תרל"ז ספ"פ. לקו"ש
ח"ד ע' 1106 ובהערה 18. ח"ה ע' 211 הערה 43.

66) זח"ג רכג, א. פרש"י סנהדרין נו, רע"א.

67) ראה תו"א ויגש מד, א. ויחי מו, א.

ובכ"מ.

68) ראה שער היחוד והאמונה פ"א, פ"ז

(פד, ב).

69) ראה סוטה יוד, ב.

